

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Ключові слова: аліменти, аліментні зобов'язання, виконання, цивільний процес, подружжя, спрощення судових процедур, наказне провадження, спрощене провадження.

Key words: alimony, maintenance obligations, enforcement of court decisions, civil procedure, spouses, simplification of judicial procedures, order proceedings, simplified proceedings.

Науковий керівник: кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Стоянова Т. А.

Ругало Богдан Андрійович

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРИНЦИПИ ПРАВ ЛЮДИНИ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Сучасний етап розвитку людства характеризується стрімким впровадженням технологій штучного інтелекту (далі-ШІ) у всі сфери суспільного життя - від економіки та освіти, до медицини, правосуддя й державного управління. ШІ має потужний потенціал для підвищення ефективності рішень, оптимізації процесів та розвитку інновацій, однак водночас він створює серйозні виклики у сфері прав людини. Питання забезпечення поваги до гідності, приватності, свободи вираження поглядів, рівності та недискримінації набувають особливої актуальності у зв'язку з використанням алгоритмічних систем, які можуть відтворювати упередження або приймати рішення без належного людського контролю.

Системи штучного інтелекту здатні здійснювати обробку та аналіз великих обсягів інформації, автономно приймати рішення, виявляти загрози й виконувати інші складні завдання. Проте, попри очевидні переваги, впровадження технологій ШІ супроводжується й низкою ризиків, особливо у сфері дотримання прав людини. Такі технології можуть негативно впливати на право на життя, приватність, свободу вираження поглядів та інші базові права особи. Тому ключовим завданням є створення належних правових і технічних гарантій, які б унеможливлювали порушення прав людини під час використання штучного інтелекту, зокрема у військовій сфері.

Незважаючи на відсутність спеціального правового регулювання щодо застосування військових систем ШІ, важливо враховувати, що будь-яке використання новітніх технологій, здатних впливати на основоположні права людини, має відповідати міжнародним стандартам та критеріям, які визначають межі допустимого втручання у сферу прав і свобод.

Під час розгляду справ, пов'язаних із порушеннями прав людини в умовах збройних конфліктів, одночасно застосовуються норми міжнародного права прав людини (МППП) і міжнародного гуманітарного права (МГП). Останнє розглядається як *lex specialis* - спеціальний правовий режим, що доповнює, але не замінює загальні стандарти захисту прав людини. Це узгоджується з положенням декларації Мартенса, яка посилається на принципи гуманності, моралі та суспільної свідомості.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] (ст. 15) та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2] (ст. 4), під час війни або надзвичайного стану допускається тимчасове обмеження окремих прав, необхідне для забезпечення безпеки нації. Однак такі обмеження мають бути винятковими, пропорційними та обмеженими у часі. Разом з тим, певні права, серед яких право на життя, заборона катувань

та нелюдського поводження, залишаються абсолютними й не підлягають обмеженню.

Права людини мають універсальний, невід’ємний і неподільний характер, а тому кожна особа заслуговує на рівну повагу до своєї гідності та цінності [3, р. 95]. У контексті взаємодії між ШІ та правами людини найчастіше порушується питання про вплив таких технологій на ключові свободи. Найвразливішими є права на приватність і захист персональних даних, свободу висловлення поглядів, рівність і недискримінацію. Відтак постає питання, чи може ШІ сприяти реалізації або захисту цих прав.

У сфері прав людини потенційна загроза від будь-яких технологій, зокрема ШІ, полягає як у процесі їхнього створення, так і в наслідках застосування. Ідеться про ризики, що можуть призвести до дискримінації, обмеження чи зменшення рівня реалізації основних прав людини [4, pp. 116–117]. Тому важливо оцінювати взаємозв’язок між ШІ і правами людини у двох напрямках: вплив технологій на реалізацію прав і можливості використання ШІ для їх ефективного забезпечення.

Загальна декларація прав людини закріпила універсальний перелік прав і свобод, які мають бути гарантовані кожній людині незалежно від країни проживання. Питання про доцільність використання ШІ для реалізації цих прав потребує індивідуального аналізу кожного конкретного випадку, оскільки механізми забезпечення, наприклад, права на житло чи права на мирний протест, істотно різняться. Якщо в реальному світі особа не має можливості реалізувати певне право, то застосування ШІ не завжди здатне змінити ситуацію. Тому при впровадженні технологій важливо визначити, чи дійсно вони здатні покращити захист і гарантії прав людини, порівняно з існуючими механізмами.

Права людини, закріплені в Декларації, є невід’ємними для кожної особи, а на основі її положень було укладено низку міжнародних договорів, які конкретизують громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. Вони підкреслюють пріоритет людської гідності, необхідність підтримки суспільства через розвиток ШІ, а також покладають обов’язок на держави й приватний сектор забезпечувати дотримання та захист прав людини.

Розвиток технологій ШІ спричинив значні зміни у сферах транспорту, фінансів, освіти та охорони здоров’я. Водночас використання ШІ створює серйозні ризики для конфіденційності, адже величезна кількість персональних даних може бути зібрана, оброблена чи передана без згоди власника. Саме тому особливого значення набуває розроблення етичних принципів і правових обмежень, що регулюють застосування ШІ. Науковці підкреслюють потребу у міждисциплінарній співпраці між фахівцями з етики, технологій, політики та громадянського суспільства для забезпечення відповідального використання штучного інтелекту [5, pp. 1–2].

У центрі уваги при обговоренні впливу ШІ перебувають особисті немайнові права людини, адже інформація є основою функціонування будь-якої інтелектуальної системи. Важливо, як саме ці дані збираються, зберігаються, використовуються й передаються, адже це безпосередньо впливає на рівень безпеки та приватності особи.

Особливе занепокоєння викликає застосування ШІ у сфері охорони здоров’я, де обробляються чутливі медичні дані. Якщо інформація не буде належним чином захищена, це може порушити право пацієнта на конфіденційність. До того ж існує ризик упередженості алгоритмів, які можуть дискримінувати окремі групи осіб на основі історії хвороби чи генетичних характеристик [3, р. 97].

Штучний інтелект є одним із найважливіших викликів сучасності, який вимагає осмислення не лише з технічного, а й з гуманітарного та правового погляду. Його розвиток має здійснюватися на засадах поваги до прав людини, гідності, рівності, прозорості та відповідальності.

Формування правової політики у сфері ШІ повинно ґрунтуватися на принципі «людина в центрі технологій», що передбачає пріоритет захисту особистості над технічними або економічними інтересами.

Отже, інтеграція принципів прав людини в архітектуру штучного інтелекту є необхідною умовою сталого розвитку демократичного суспільства та запорукою того, що технологічний прогрес служитиме людині, а не навпаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР // Офіційний вісник України. 1998. № 13.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року. Ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 року // Відомості Верховної Ради УРСР. 1976. № 48. Ст. 451.
3. Homam el T., Polok B., Ahmed Rana A. Balancing Potential and Peril: The Ethical Implications of Artificial Intelligence on Human Rights. Multicultural ISSN 1999-5717(Print), ISSN 2617-278X (Online). Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUA. 2025. № 1(108) 82 Education. 2023. Vol. 9, No. 6. Pp. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4484386>.
4. Donahoe E., MacDuffee M. Metzger. Artificial Intelligence and Human Rights. Journal of Democracy. 2019. Vol. 30, Iss. 2. Pp. 115–126. DOI: <https://doi.org/10.1353/job.2019.0029>.
5. Sai Teja B. Ethical implications of artificial intelligence: a review of early research and perspectives. International Engineering Journal for Research & Development. 2022. Vol. 7, Iss. 1. Pp. 1–8.

Ключові слова: права людини, штучний інтелект, ШІ, право на життя, міжнародний захист прав людини, міжнародне гуманітарне право, технологічний процес.

Key words: human rights, artificial intelligence, AI, right to life, international protection of human rights, international humanitarian law, technological process.

Науковий керівник: докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного та європейського права Ківалова Т. С.

Аблов Іван Євгенійович

*аспірант кафедри кримінального процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПІДСУДНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини в національному законодавстві забезпечується через судову систему, органи державної влади та установи Омбудсмена. Ці механізми гарантують, що кожна особа має право на ефективне відшкодування за порушення прав, що включає повагу до верховенства права та справедливий суд. Ці положення поширюються на всі види судочинства, тому забезпечуються і в кримінальному провадженні.

Так, відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право на захист своїх прав і свобод в судовому порядку [1]. Ця норма кореспондує ряду міжнародно-правових договорів. Наприклад, ст. 1. Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2] проголошує,

ЯРМАКІ В.Х.

Міжнародно-правова відповідальність та захист прав людини у добу новітніх воєнних технологій: виклики та перспективи для України.....44

ГРЕБЕНЮК Д.О.

The development of scientific discourse in the context of the influence of ECHR practice on the phenomenon of extradition.....47

MANUILOVA A.

Völkerrechtliche verpflichtungen und das Estoppel-prinzip: garantien zur wahrung der Menschenrechte in Kriegszeiten.....49

КОЛЕЧКО Д.М.

Проблемні аспекти стягнення аліментів у спрощеному та наказному провадженні.....51

РУГАЛО Б.А.

Принципи прав людини і штучний інтелект.....54

АБЛОВ І.Є.

Підсудність кримінальних проваджень в контексті захисту прав людини.....56

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

TULIAKOV V.

War without world: the legal challenges of contemporary conflict and human rights.....60

ОБУШЕНКО Н.М.

Зайнятість населення та працевлаштування в Україні: правове регулювання, державна політика та виклики 63воєнного часу.....63

КАРЛІНСЬКА С.І.

Деякі особливості здійснення представництва адвокатом у справах про відшкодування шкоди завданою військовою агресією рф.....66

ГУТНИК В.В.

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: очікування, виклики та перспективи.....68

ОКОПНИК О.М., ЛОПУХОВА Я.В.

Проблемні питання захисту прав людини під час воєнного стану.....71

ГРЕБЕНЕНКО І.О., СОКОЛОВА К.М.

Застосування поліцейськими технічних засобів фіксації (відеокамери, боді-камери) у процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності в умовах воєнного стану.....73

ЗАДОРІН В.В.

Захист військовополонених в полоні та після.....75

КРАСНОГОР О.В.

Співвідношення функцій Міністерства юстиції України з іншими органами державної влади у сфері охорони прав людини.....76

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

Воєнний стан і права людини під час кримінального провадження.....79